

1. Особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування.
2. Збитками є: 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).
3. Збитки відшкодовуються у повному обсязі, якщо договором або законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі. Якщо особа, яка порушила право, одержала у зв'язку з цим доходи, то розмір упущеної вигоди, що має відшкодуватися особі, право якої порушено, не може бути меншим від доходів, одержаних особою, яка порушила право.
4. На вимогу особи, якій завдано шкоди, та відповідно до обставин справи майнова шкода може бути відшкодована і в інший спосіб, зокрема, шкода, завдана майну, може відшкодуватися в натурі (передання речі того ж роду та тієї ж якості, поладження пошкодженої речі тощо).

Коментована стаття визначає правила застосування одного із найрозповсюдженіших способів захисту цивільних прав - відшкодування збитків, а також інших способів відшкодування майнової шкоди. Відшкодування збитків є однією із форм або мір цивільно-правової відповідальності, яка вважається загальною або універсальною саме в силу правил коментованої статті, оскільки частиною 1 зазначено, що особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. Тобто порушення цивільного права, яке потягнуло за собою завдання особі майнових збитків, саме по собі є основною підставою для їх відшкодування. Для цього немає необхідності особливо вказувати в законі або в договорі про право особи вимагати таке відшкодування. Якщо, наприклад, порушене право особи, яке впливає із договору, але в тексті договору немає вказівки на те, що внаслідок цього мають бути відшкодовані збитки, право на відшкодування збитків кредитор все одно буде мати.

Правила відшкодування збитків містяться у ст. 623 ЦК. Загальне поняття "збитки" складається із двох складових. По-перше, це так звана "реальна шкода", під якою коментована стаття розуміє дві групи витрат: 1) витрати, які особа зазнала у зв'язку із знищенням або пошкодженням речі. В даному випадку мова йдеться про ті фактичні витрати, які вже зроблені особою. Це може вартість знищеної речі, інші реальні втрати, які зазнала особа у зв'язку із знищенням речі (наприклад, вартість втраченого ремонту внаслідок знищення шарового крану стояку водопостачання в квартирі та затоплення квартири) тощо. 2) Витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права. Тут мається до уваги перш за все вартість ремонту речі, причому як такого, який особа вже зробила та може підтвердити проведені витрати відповідними документами, так і такого, який особа ще має зробити. В останньому випадку його вартість має підтверджуватися відповідними розрахунками, кошторисами тощо. Також під дане визначення підпадають ті грошові штрафні санкції, які потерпілий сплатив або має сплатити у зв'язку із невиконанням ним зобов'язання перед третьою особою, якщо таке невиконання є наслідком порушення його цивільного права. Крім терміну "реальні збитки" в законодавстві зустрічається поняття "фактична шкода" (напр., ч. 3 ст. 13 Закону України "Про транспорт") та "прямий збиток" (наприклад, ст. 9 Закону України "Про страхування"). Незважаючи на неузгодженість термінології, тут маються на увазі саме реальні збитки, тобто фактичні витрати, вже зроблені потерпілим, або які мають бути ним зроблені. По-друге, поняття "збитки" включає в себе так звану упущену вигоду, під якою розуміються доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене. В даному випадку мова йдеться не про реальні втрати особи, які вона зробила або зробить, а про ті доходи, які вона недоотримає внаслідок порушення її цивільного права (наприклад, особа домовилася про

надання грошей в позику під проценти, але не надала гроші в позику, оскільки боржник з нею не розраховувався. Саме сума запланованих, але неотриманих процентів в даному випадку буде складати упущену вигоду). Господарський кодекс України визначає подібні правила відшкодування збитків, використовуючи при цьому дещо інші терміни. Так, за правилами ст. 225 ГК упущена вигода називається "втраченою вигодою".

Конкретизація складу збитків здійснюється окремими положеннями законодавства, зокрема, у ст. 924, 951, 1195 ЦК, Повітряному кодексі України, Кодексі торговельного мореплавства України (ст. 46, 56 тощо). Частина третя коментованої статті визначає загальне правило про відшкодування збитків в повному обсязі, тобто як реальної шкоди, так і упущеної вигоди. Договором або законом може бути передбачене відшкодування збитків в меншому або в більшому обсязі. Наприклад, відповідно до ст. 924 ЦК, перевізник відповідає за втрату, нестачу, псування або пошкодження прийнятих до перевезення вантажу, багажу, пошти у розмірі фактичної шкоди. Тобто в даному випадку перевізник не буде відшкодовувати потерпілому упущену вигоду. Подібні правила містяться і у ст. 951 ЦК, яка визначає правила відшкодування збитків, завданих поклажодавцеві внаслідок знищення або пошкодження речі, переданої на зберігання. Згідно із ч. 2 ст. 906 ЦК, збитки, завдані невиконанням або неналежним виконанням договору про безоплатне надання послуг, підлягають відшкодуванню виконавцем у розмірі, що не перевищує двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, якщо інше не передбачене договором. Підвищений розмір відшкодування збитків встановлюється, зокрема, статтями 230 та 231 ЦК, відповідно до яких правовими наслідками вчинення правочину під впливом обману або насильства є відшкодування потерпілому збитків у подвійному розмірі. Зменшення або збільшення (кратність) розміру відшкодування збитків може бути передбачена також умовами договору.

Коментована стаття встановлює також імперативне правило, відповідно до якого якщо порушник цивільного права іншої особи отримав внаслідок цього доходи, розмір упущеної вигоди потерпілого не може бути меншим від доходів, одержаних порушником. Принцип обрахування збитків через розмір доходів, отриманих порушником, застосовується у правовідносинах, що виникають внаслідок порушення авторських прав (ст. 52 Закону України "Про авторське право і суміжні права"). Частина 4 коментованої статті передбачає можливість відшкодування завданої майнової шкоди в інший спосіб. Так, шкода, завдана майну, може відшкодовуватися в натурі, зокрема внаслідок передання речі того ж роду і тієї ж якості, ремонту (полагодження) речі тощо. Конкретизація даного правила міститься, зокрема у ст. 1192 ЦК.